

beleške o malograđanskom ukusu

milenko perović

... a već su mnogo ponosnih zdanja uništile sitne kišne kapi i korov. (F. Niče: Tako je govorio Zaratustra)

Kad je reč o analitičici ukusa i kulturnih potreba malograđanima, često se pojavnja strana njegovog ukusa i njegovih kulturnih potreba užima kao apriorno talkva, kao apriorna nesposobnost da se »zartonji« u dublju slojevitost umetnosti, na primer. Istina je da su manifestantini oblici malograđanskog ukusa blokirani na pojavnosti i površini stvari, sentimentalnosti u doživljavanju i izrazu, snažnim elementima i fragmentima, sadržinskim elementu realističke umetnosti, konzervativizmu itd. (I. Fohrt). Međutim, to su špak isamo manifestacije. Pozadina i zakonomenna uslovljenošć malograđanskih sudova ukusa dublje su prirode.

Malograđanin osnovne atribucije svoje svesti »troši« pre nego što dospe do bilo kakvih estetičkih prosluđivanja, formiranja suda ukusa i knjerenjima kojima bi razdvajao slojevitost umetničkih dela i opredeljenja za trajnije vrednosti u umetnosti i u životu. Fikcija i laž u kojoj ugradjuje svu svoju emocionalnost, imaginaciju i volju da bi stvorio praošnovanu isliku sveta, malograđanina beznadežno udaljavaju od lukušu fikcija i »laži« koje stvara umetnost. Preko potrebna egzistencijalna fikcija stvarnosti zatvara put za svaku drugu fikciju. Svaka ona fikcija koja se bitno razlikuje od injegove egzistencijalne fikcije, one fikcije kojom gradi svoj svet u neposrednoj kvazi-materijalnosti, njemu je apsolutno nepotrebna. Ona je lukuš u kojoj se više nema ni slike, ni volje, ni imaginacije, ni emocije. Istorijen u survoj materijalnosti, malograđanin je unapred istrošen za svaku lozbiljniju umetničku formu. On je filistar aposteriori, koji u survoj životnoj troci, raspetosti u sojoj ekonomiji, politici, ideologiji, životu, tu ostavlja svoju energiju i imaginaciju. Život je grobnica njegove imaginacije i kreacije. Sve što je preko toga on ne može niti da prima niti da sâm stvara. Razmravljen u stvaranju svog sopstvenog života, on nema snage za nadživot umetnosti, niti za bilo kakvu istaćatnost ukusa. Tražiti nafiniranost od takvog životnog gladijatora više je nego smešno. Umetnost malograđanina je njegov sopstveni život, njegova imaginacija samoodrižanja, forma i sadržina životnog dobitka, boja strasti voluntarizma moralnog anti-moral, arhitektura ekvilibrističkog politikanstva, kritičterstvo ideološkog prosuđivanja, artilizam vitalnosti, arbeska do osnovnog načela dovedene laži-valer habitusa dvoliočnosti, alkvarle istrasti i nagona, kolekcionarstvo egoizma, drama spasa od svekolika sila, suri realistički roman životne proze, balet nad ekonomskom i političkom provajljom, mijuziški frustracija i inhibicija, slatki priželjkivani hepiend, kiomad s pеваниjem i telekom. Druga umetnost mu ne treba. Do nej niti može niti želi doći. Veliki životni »stvaralač« sujetno ne priznaje druge stvaraće. Sve što nije potstaknuto naj-neposrednijim nagonom samoodrižanja za njega je besmislica, bespolska, budalaština. Takvu dokolicu on neće. Ona mu se pričinjava kao neopreznost lukušu, kao parazitizam koji ne pruža korist. Trka za materijalnim vrednostima ostavlja duhovne vrednosti za bolja vremena. To, dakako, nije stanovište primitivca koji apnioni ne poznaje duhovne vrednosti, niti ih, pak, intuitivno naslućuje. Malograđanin od primitivca dela upravo to naslućivanje duhovnih vrednosti. Korak od naslućivanja do doživljavanja i punog razumevanja on, jednostavno, neće, ne ume, ne može da mapiravi. Njegovo estetsko čulo u kultivisanosti je ostalo negde na pola puta. Drugu polovicu neće nikad prevali. Ne može je ni prevalliti sve dok mnoštvo faktora rade protiv nje. A sve su tlo faktori koji postoje izvan »prirode« njegovog

estetskog čula. Oni i grade to estetsko čulo. Dakle, nije stvarni problem, iako se to često može čuti, u farisejskom, ne-intelektualnom, ne-imaginativnom estetskom čulu malograđanina. Ono je takvo iako je, polovično razvijeno, nedograđeno, neizbršeno, relativno zaustavljen u prirodnom razvoju kroz koji prolazi ljudska svest uopšte, a s njom i sva čula. Estetsko čulo malograđanina tek treba da načini epohalni probor od mediokritetske ka visokoj kulturi. Naravno, taj probor nije malograđanska klacalica »hoću-neću«. Tome »hoću« prevagu treba da donese iopšta antropološko-istorijska situacija čoveka, njegova ekonomija, politika, emancipacija. Tek takav splet faktora može da razori malograđansku idiosinkriziju čoveka. Tel realni istorijski humanizam može razviti to zatupelo estetsko čulo. Eli-tističkom zgražanju nad otupelošću itoga čula onio iako tako i odgovara, ono održava listonijski jaz između mediokriteta i elite. Taj jaz je elan vital elite koja ne trpi svetlinu u visokoj kulturi. Dok ima čista bića i elite. I obrnuto.

Razumljivo je, dakle, što malograđanin ne prodire dalje od prvog sloja doživljaja umetničkog dela. Takođe je razumljivo što on prihvatava one napola-umetničke i kvazi-umetničke tvorevine koje jedino i poseduju taj prvi sloj. Fenomenoloski sloj umetnosti se bez paradoksa, protivrečja, dileme i sumnje uklapa u njegovu fikciju stvarnosti. Estetsko čulo, koje je formirano na umnogostručenoj fikciji stvarnosti, sasvim dobro može da percipiira i usvaja ovu prvo-plansku fikciju stvarnosti. Tacka umetnost nema dubioze koja bi pretila razaranjem njegovih životnih fikcija. Kao uverenu sigurnost on je prihvatava, shvata i doživljava. Ona tako biva navodno-duhovna nadograđnja njegove fantastične slike i konstrukcije sveta. Ona je nešto što se bez ostaška uliva u njegov udvostručeno-fiktivni habitus. Po sredini je, isvakako, tredna viša pragmatika. Ulažući cellinu svog bića u fikciju životne sigurnosti, malograđanin neće dozvoliti da mu se ta fikcija raspadi unošenjem bilo kakve druge fikcije koja ovaj prvo nije sasvim afirmativno nastrojena. Tu ne može biti kompromisa fikcija, a pogotovo ne suprotnosti, dubioze, protivrečnosti. Svaka druga fikcija njemu je potrebljana samo kao učvršćenje prve, kao alifi, potpora, potvrda. I smisleno i spontano on će postavljati zabranu za sve što je u suprotnosti sa sopstvenom laži lide. Idila laži malograđanina deli od svake egzistencijalne nesigurnosti, makar ova bila nagoveštena samo u umetničkoj formi, od upitanosti koja podriva temelje te laži, od skepsе u realnu mogućnost bilo kakve ljudske lide.

Kao što je moral malograđanina potpuno korespondentan njegovoj spekulativno-fiktivnoj slici stvarnosti, tako će on u umetnosti i kulturi tražiti refleks svoje životne slike. Uspostavljaće s umetnošću korespondenciju koja izvire iz dubine njegovog bića, psihologije, mentaliteta. To je odnos u kojem nema mistifikacije, u kojem se iodslikavanje sveta odvija po najjednostavnijim obrascima na razini pojavnosti, razvođenjem i zašćerenoj realizma, relativne statičnosti i konzervativnosti umetničkog polimanja i doživljaja sveta. Kao što čovek umetnošću traga za svojim identitetom, a on mu se pokazuje onakvim kakav doista jeste, ili u zavisnosti od toga iako je to »ogledalo« umetničkog preispitivanja i doživljavanja sebe sačinjeno i postavljeno, tako i malograđanin, kao specifična istorijska kreatura čoveka, u umetnosti traži svoj identitet. Projekcija umetnosti, projekcija je sebe u umetnost. Ona će, konačno, biti venni odraz svoga tvorca: sentimentalno-plašljiva, ulepšavajući dodatak životu, površinsko-prvloslojna, bez dublike refleksije i imaginacije, profana u egzistencijalnoj ogoljenosti, obrazac malograđanske umnogostručnosti, sladunjava hepiendska, afirmativno-sitničava, nalinovo-filanropska, bez pravog osećanja poveasnih dimenzija čoveka, artištički-stupidna, neduhovna, paramocično-konzervativna, tematski patetična s »čaravajućim mestima«, ispravljajuće-mediokritetska; ona će uvek racunati s ograničenošću prljavo-judejski zarobljenog svog konzumenta, njegovom ignorancijom, neznanjem, prepoznatljivošću plitke emocije, njegovim primiutivnim hedonizmom što voli da se ulepšava spolja, da oblači modne krpice umetnosti. Ona će uvek u prvi plan svoje forme i sadržine postavljati malograđanina, onakvim kakvog on želi da vidi u njoj. Kozmetički doraden malograđanin stoga može da korespondira s kozmetičko-artistički doradenom umetnošću. Kozmetika života traži jedino odgovarajuću kozmetiku umetnosti koja će gusišma premazima oku-željnom-sigurnosti sakriti svu neizvesnost i dijaboliku života.

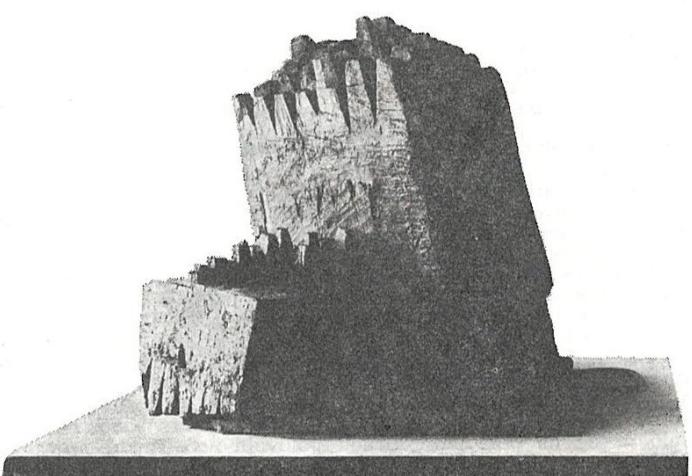
Fatalno tragicanje za međošću, čistotom, lepotom u malograđanski zakrivljenom pogledu i delanju pretvara se u tragikomediju banalnosti, prepozntljivosti, mesutljivosti. Traganje za himerom sreće projektuje u umetnost sav apstraktno-idilični emanat kontra-stvarnosti. Fikcija malograđanina doživljava ovde istovremeno ostanak u fakticitetu, jer je njegov ukrasni deo, kao i odvajanje od fakticiteta – projekciju kako-be-se-hitelio-bliti. Ona je i racionalizacija u psihološkom smislu, i iracionalitet filistarskih projekcija. Polu-život podrazumeva polu-umetnost i polu-kulturu (možda, kulturu koja to još nije). Naravno, uvek preostaje pitanje koliko je to zbilja umetnost i kultura, ili još preciznije: do kog sloja malograđanin u umetnosti može realno da dopre i do kog sloja želi da dopre? Nije sasvim izvesno da je malograđanin »slobodan od svih onih razdirućih sumnji u lidenitet umutrašnjeg i spoljašnjeg«, niti da »njega ne muče problemi o razlici između noumenona i fenomenona, ištine i pojave« (I. Fohrt). Ako bi ovo mišljenje bilo tačno, onda bi se znak jednakosti bez puno dilema mogao postaviti između malograđanina i idiota, ili nešto povoljnije, između malograđanina i čoveka koji nema dublje refleksije o stvarnosti i svom mestu u njoj. To je

simplificirano gledište, u osnovi sasvim pogrešno. Radi se upravo o suprotnom. Malograđanina i te kako muče sve te sumnje, ali je pitanje koliko daleko može i sme ići u svojim sumnjama, koliko uvažava anti-dubiozni regulator u sebi i izvan sebe. Zapravo, njegov pogled na svet i jeste sitničavo-prizeman stoga što ga na to nagoni stalna auto-cenzura rezona, emocija, imaginacija, slobode, koja mu stalno govori: „Cuti, i bićeš miran! To isto mu govori i spoljna cenzura politike, ideologije, ekonomije i opštevažećih normi. A plašljivac u politici, ekonomiji i životu ne može nikako, ili vrlo teško može, biti avanguardista u umetnosti (dakako, ako je u pitanju javni angažman). Svojevrsni oportunitet u stvaranju i doživljaju umetničkog dela stav je malograđanskog ukusa. Tek onda oportunitet straha vodi receptivnom polu-idiotizmu koji prihvata sve što mu se u sladunjavoj formi natura spolia. Malograđanin, dakle, ne sme, neće i ne može da pravi razliku između pojave i suštine. Primordijalni strah i tupest u svom ospoljenju nastupaju samo kao duhovna tupest. Ona to i jeste, ali i želi često da se takvom prikazuje. Čak će osokoljeni skorojević, zavarati nekim trenutnim životnim dobitima, zaboraviti da se, oslobođajući se straha, neće oslobođiti tupesti koju je taj strah u njemu davno već izgradio, pa će se prikazivati kao duhovno sazreo, a u osnovi sasvim smešan. Poslednja osveta njegovog napuštajućeg straha bliće zadržavanje naivnog receptiviteta koji se ponadao, u svom skorojevićkom usponu, u kidanju svačeve veze sa svojim tvorcem. Generacijska nesigurnost položaja ljudi stvara filisteiju. Ona je tom nesigurnošću stalno pothranjivana jednako koliko se i sama spotiče u začaranom krugu sopstvene samoprotivzvodnje. Neobrazovanje proizvodi sebe u mnoštvu stupidnih formi. Ne-sloboda za saznanjem reprodukuje samu sebe, dok vremenom ne evoluira u ne-sposobnost saznamanje. Uskost ekonomskog i političkog interesa proizvodi uskost saznanja, interesovanja, ukalupljenost motivacije, poimanja sveta, doživljaja umetnosti. Uzak u svojoj silinoj sopstvenosti, svom moralnom prosudjivanju, saznavnjom odnosu prema svetu i društvu, malograđanin svakako neće biti ništa drugačiji u svom estetskom prosudjivanju. Kriterijume svog ekonomskog i političkog položaja on će adekvatno prenositi, mehanički nepogrešivoću, na kriterijume vrednovanja i doživljavanja umetnosti. Kakvi su mu ekonomija, politika i moral, takva će mu biti i umetnost. Ono što od ovih očekuje očekivanje od umetnosti, i sami će to tražiti u njoj. Sve preko toga sitničavo-pojavnog minimuma stvar je hrabrosti koju on nema; stvar je obrazovanja koje nije mogao steciti u tržišnoj areni; stvar je rafiniranosti kriterijuma koji se ne stiču u bakalalicama. Filisterija je njegov žleb fatuma u koji je ubačen mimo svoje volje. Jedino svojom voljom može ga napustiti, a pouzdani pravac toga žleba na to ga ne motiviše.

Kao što politikanstvom podražava stil visoke politike, ikriti-zerstvom stil kritičkog angažmana, sitnom ekonomijom stil života, »na visokoj noziku, licemernom moralkom stil stvannog humanizma, vešto smišljenom fikcijom strukturu, promišljenog pogleda na svet, malograđanin svojom mediokritetskom kulturnom i umetnošću podražava stil visoke kulture i elistički usmerene umetnosti. Bedu svog straha, nesigurnosti, filisterije, on pouzdano prenosi na uzore koje podražava. Svojim majmunsко-papagajskim odnosom prema uzorima on biva karikatura svojih uzora, ali karikatura koja nesvesno iskazuje dosta lošeg o tim uzorima. Malograđanin je ne samo nespretna i ogoljena komromitacija svojih paradigm, nego i neotesani »glogov kolac« svačeve paradigmne. On svojom iskoniskom nerafiniranosti ukida svački sjaj misterije svojim paradigmama. One bez tog sjaja blivaju banalizovane baš kao što je banalan malograđanski čin koji im skida veo sjaja. Glorificujući veo harizmu svojih paradigm, malograđanin ga istovremeno i iskida, svodeći ono što se prikazuje kao božansko na sasvim prezmem. Nije li, na primer, najveća kompromitacija boga ona koju čini ubedeni vernik u težnji da ga shvatiti i učini sebi pojmljivim (dotle dok taj bog postane u predstavi ništa drugo do hipostazirani stupidarij svoga vernika)? Bedom svoje mere malograđanin postupa kao taj vernik. Zaglupljen, zlurad, cinično ignorantan, čak i kad želi da veruje, svoj objekat verovanja svodi na sebe. Tako namerno ili nenamerno pokazuje da taj objekat nije ništa bolji, lepši ni užvišeniji od njega samoga. Kroz mehanički strug svoga ciničnog neznanja on propušta sve svoje paradigmne. Na drugoj strani tog struga ispadaju gotove kopije svoga »preradivača« — izlaze kreacije koje neodoljivo podsećaju na malograđanina. One su njegov »dorađenje« proizvod. Tako proizvode malograđanin voli da upotrebljava, jer oni nose njegov pečat. U njima se on prepoznaće. Malograđanin sebe hoće samo kao meru svih stvari. Sve što takvom merom dotakne u isti mah postaje isto takvo kao što je i on sam, mediokritetsko, sitničavo, udvostručeno. Čak i u onome što se opire njegovoj preradi on će, makar ovlašćuti svoj žig, napraviti od njega simplificirano izdanje za sebe, za svoju internu upotrebu. Sumnja koja mu ostaje zbog neprerađenog dela toga motivisavaće ga za svako dalje nametanje svoje mere. Svojim fenomenonom gušiće svaki noumenon. Upravo njegova hohštaplerska sumnja prevodiće svaku »stvar po sebi« u »stvar za njega«. Stoga ne treba sumnjati u njegov gnoseološki mehanizam, već u polazne principe te gnoseologije. Njegova sumnja ne dozvoljava početni identitet spoljašnjeg i unutrašnjeg. Ona dopušta tek njihov krajnji identitet. Tek kad spoznajni privid unutrašnje preplavi spoljašnjim, ono dolazi do identiteta koji je venna kopija spoljašnjeg — identitet po dijktatu spoljašnjeg. Ali unutrašnje se nikad ne niveliše do kraja u spoljašnjem.

šnjem. Ono radi svoju radnju, doveđeći taj identitet stalno u pitanje. Malograđanin i te kako zna da se prilagođava toj radnji. Uvažava je do te mere da stalno razara i iznova stvara identitet spoljašnjeg. Spoljašnjim posreduje unutrašnjem. Umetnost po sebi on prevodi u »umetnost za sebe«. Nesuvliski prevod inosi u sebi pogled na svet, mentalitet i psihi svoga prevođioca. U prevodu se ne prepoznaće više stvari autor, već samo prevođilac što univerzalno distribuiru »meru svoje vrste«. Svojom merom on potpisuje svako delo. On ga uzima onolikو koliko mu treba i koliko može da ga uzme. Namireme banalnog hedonizma, mekultivisanih strasti, privid nehaotičnog i neparadoksalnog smisla, barijera prema svojoj nesigurnosti i svim strahovima, zadovoljenje sentimenta — to su čvorne tačke za kojima malograđanin traga u umetnosti. To je ono što mu od svekolike umetnosti zbilja treba. Tim pragmatičkim kriterijumima on se nepogrešivo kreće po svetu umetnosti, zadržavajući se uvek na onim obrascima u njima koji su verna slika njegovog sopstvene umnogostručene mediokritetske psihe. Sve što je preko toga on ne uzima u obzir. Toga se on boji, ne razume ga, neće da ga razume jer mu ne odgovara. On uvažava samo onu umetnost koja je njegova apologija. Negaciju ne može da izdrži. Duboku sumnju u svoj pogled na svet, takođe — ne. Sve što mu odvlači pažnju od temeljnih egzistencijalnih pitanja — za njega je dobro. Površinski mir življenja i shvatanja jedini je sentifikat koji mu u umetnosti treba. Od nje neće sve ono što zna da neće, što intuitivno oseća da neće, čak i ono što ne zna da neće. Otuda njegova statika i konzervativnost. On hoće samo ono što je provereno da hoće i što ga zadovoljava po potvrđenim kriterijumima. Ako mu je život otisao ispred obrašca umetnosti koji ga zadovoljava, on neće činiti nikakve napore da te obrašce dovode u sklad sa životom. Pragmatično i dogmatično on će ih se držati najdalje što je moguće. Na prvi pogled ovo se može činiti protivrečnim s činjenicom njegovog fatalnog trčanja za svakom modom (u nauci, teoriji, umetnosti). Međutim, ako napušta neki minuli obrazac u ime nekog novog obrašca, to znači da mu se ovaj prvi već tolikom istrošio da postaje neutilitarn. Kad on postane svesstan toga, onda će posegnuti za prvim obrascem koji mu se nađe pri ruci. Konačno, on je uvek u dilemi između starih, dobro proverenih ideja i kritičastog »sjaja novih ideja, između identiteta-unazad i identiteta-unapred. To je zapravo njegova pseudo-sadašnjost, neistorijska istoričnost, ili istorijska neistoričnost. Na bastion identiteta-unazad on će kallemiti identitet-unapred, kao što se na božićno drvo svaki sledeći put kaže nove dinđure. Mode se menjaju, ali on ostaje isti, u svojoj pseudokonkretnosti. On će te mode aplicirati kao mimikriju koja pruža mir kamuflaže. Svoju velikovnu bromost prikrivaće prividom dinamike, dinamikom bez dinamike. U umetnosti on na ovom mestu postaje snob koji trči za svakom modom, prikrivajući tako svoje duboko farisejstvo; postaje skorojević koji i u estetskim merilima hoće da prikaže svoju ekonomsku meritornost, koji kreditnu menicu života hoće pomalo da razmeni za estetiku gurmana koji hoće da bude viđen u svom »obedu«.

Malograđanski idiotizam aposteriori znači opredeljenje za površinu, privid, pojavnost, s jedne strane, i naivno-materijalističko saznanje koje ni ne dolazi do opredeljenja, s druge strane. Dakle, ne može se decidirano tvrditi da malograđanin ne razlikuje pojavu od suštine. To je samo jedan deo njegovog prvo-slojnog odnosa prema stvarnosti i prema umetničkom delu. Drugi deo njegove istine je u svesnom ostajanju na doživljaju prvog sloja. Duhovna inercija ga razdvaja od dubljih slojeva umetnosti, ali sasvim često on, iako se upoznaje s njima i prodire u njih, rado se vraća u udobni naivitet prvog sloja. Nagoveštaj i magljinu dubljih slojeva on i te kako može da oseti, ali onda se javlja neizdrživi strah od dubina i visina. U njegovom »strahu od letenja« u koncentrisanoj formi javlja se suština poseduje na svet i doživljaja sveta. Pored fizioloskog, on dakako poseduje i duhovno ioko. Ono ne sme sebi da veruje, ne sme da

izdrži svoje saznanje. Nije li, na primer, baš Marks zamerno Hergelj, i naročito Geteu, na ovom momentu čiftinsko raspoloženja duhovnog oka koje, premda dopire do majdubljih slojeva stvarnosti i umetničkog fenomena, svoje saznanje ne sme da opštemen odgovarajućom hrbnošću, već beži u lažnu idili »opših i jočaravajućih mesta«. Pobeda filijarske mizerije nad »najvećim Nemcima« zapravo je pobeda kulkavičluka nad hrabrošću, pobeda straha nad revolucionarnim angažmanom, oportunizma nad požrtvovanosti. A svaki čovek ima dovoljno dobrih prilika da u životu nakupi veliko bogatstvo straha. Onaj koji živi to bogatstvo upravo jest malogradanin, onaj koji živi svoj čiftinski strah. Strah je njegov posredovni momenat prema svetu i umetnosti. Taj strah svuda postavlja prepreke. Tu je ključ za razumevanje većine malogradanskih prepreka koje beznadno udaljavaju sve dublje slojeve umetničkog fenomena. »Ljubav prema površini« zapravo je strah od dubina. Strah vremenom izgraduje glupost, dok ova ne počne da se reproducuje i po svojim immanentnim zakonitostima. U svakom slučaju, strah je »prvi i poslednji pokretač malogradanske gluposti, a »zvratka« putnosti, kada jednom bude puštena u samostalni život, više ne poznaće granice svoje ekspanzije. Ona će na svoje šifre prevesti celokupnu stvarnost i sve umetničke fenomene u njoj. Naravno, opet to nije perpetuum mobile fiziologije. Malogradanin nije »žrtva svog fiziološkog ustrojstva«. To ustrojstvo nema takvu snagu limanencije koja bi mogla nagoniti duh na žrtve. Pre bi se moglo reći da je fiziološko ustrojstvo malogradanina žrtva njegovog čiftinskog duha koji svome telu želi da priušti samo sirova zadovoljstva. Ne odabire njegovo telo hedonizam. Ovaj je

potreban, pre svega, njegovom duhu. Telo je poslušno duhu, pogotovo što ovaj od njega ne traži asketizam, odricanje. On same telu postavlja samo one zahteve koje ovo može da ispunи, čak i po cenu istrošenih zadovoljstava. Šablon pseudo-sađašnjosti i ovde jednako deluje. Proverena zadovoljstva su prava zadovoljstva malogradanina. Njihov napredak, ako ga ima, oblači samo odoru spoljnog sijaja, bliještavosti, privida bogatstva. Kao što u svom političkom delovanju leti poput leptira prema svakoj svetiljskoj moći, opijen svetlošću moći jer je ova prvi plan moći, malogradanin će tako u svome estetskom prosvudovanju stremiti opet prema bliještavoj pojavnosti umetničkih fenomena. Njegovo političko opredeljenje manifestuje se u obletanju oko političkih svetiljki, a stav ukusa oko pojavnog plana umetničkog dela. Ekonomija sitnog obrta transformuje se na ekonomiju sitnog doživljaja, tržišno mešetarenje na mešetarenje uhvatljivim formama i sadržajima umetničkog fenomena. Kao što sitni buržuj zavisi od hirova krupnog kapitala i tržišnih zalkona, tako i malogradanin u zadovoljenju svoga estetskog čula zavisi dosta od spoljnih faktora, posebno u poslednje vreme kada se umetničko tvorštvo produkuje kao potrošno dobro. Tu se u ovom čoveku, inače vrlo bogatom paradoksima, javlja išček jedan paradoks. Koliko je on »zakopčan« u svom estetskom konzervativizmu, toliko je povodljiv za svakim novim modnim talasom u umetnosti. Moglo bi se reći da se tu ogledaju njegove dve estetske duše. Njegovim ukusom može se u dobroj meri manipulisati. On je dovoljno, u lošem smislu, fleksibilan da dopušta stalnu razgradnjnu svoje ikonstante.

posezanje za čudesnim

srbo ivanovski

Kada bih imao metalno zrno straha što ga fazan nosi na vrhu kljuna dok pokušava uzbudene ženke nasadene na tanke ali brze noge da prevede preko pospane šumske putanje što sporo odmiče ka samom vrhu brda, ne bih dosegao nikada onaj razigrani korak starca koji svoju mudrost, strpljivo, istim putem prenosi.

Ponekad taj starac poželi najobičnije iznenadenje (ne avanturu, avantura podrazumeva i naše saučesće), na primer jedan mogući veličanstveni let fazana, sličan repatoj zvezdi, iznad mokrih i začuđenih jela. Zbunjene tim repatim čudom u jednom momentu i one će možda poželeti da poremete ovu bezbednu ravnotežu. Da učine taj neizbežni korak ka nemogućem.

Jer čudesno je u nama. Dovoljno je samo da posegnemo za njim.

Ali na najtišoj putanji jutra ne rastu čarolije. Jele stoje do kolena ukopane u brdo. A starac svestan stepena svoje krivice ponovo se vraća dalekim brigama.

Samo sam ja video to repato čudo, taj nagon mužjaka da naruši mir, to proračunato kliktanje silnika nad začuđenim čestarom dok poziva na svoju usamljenu poljanu uzbudene ženke na tankim nogama.

Da je mogla da se završi pesma sve bih zaboravio: Ali pesma nikako da se završi. Ona beleži samo naše disanje.

S makedonskog preveo Tomislav Stojanović

dve pesme

bećir musliu

O r f e u m (III)

*Na liku ovog kamenog možemo spavati
Dos nas izgovara polje u snu
U aromi božura što nas opseda*

O sužanstvo naše pevajmo sad bože

*Hladni zefir u led nas vraća u leto
Da nacrtamo samo jedan dlan cvetanja
Koliko nam iza leđa putovanje otvara*

Vučica iz bajke izlazi goneći nas po krvi

*Tada da li će nas uzeti stena u svoje lice
Ili će u nama zanoći zefir ovaj lagani
Dok otvaramo ovu tišinu božurove zidine*

Ovako se može graditi moj presto sivi

O r f e u m (IV)

Buđenje će biti mnogo teže od sna

Da bismo večerali na zlatnoj trpezi davola

Koji je postavlja na polju dok prespavamo noć

S ove strane crvenog sveta kad zvezda i svedoka

I mučenici možemo postati da se obnovi od početka

Iistorija da mami sebe u hieroglifima

I ne mora se prihvati smrt kao istina

Ni ovo putovanje praznih ruku al' otvorenih srca

Ali večeraćemo na tajnoj sofi Onda

Svega pomalo ali i komadiće sunca

Zemlju koju proglašimo za bojno polje crveno

Možemo postelju prostirati dok se peva uspavanka

I obesiti oči na nebu dok nas ono pokriva

Ovako možemo stići do ovog procvata bože

U noći istrošenih noževa u luku lobanje

S albanskog preveo: Endel Sedaj